

Sökaktivitet och jobbspråk

– kan arbetslösa påverka sina jobbchanser?

I vilken mån sökaktivitet och jobbspråk påverkar möjligheterna att få ett anställningserbjudande torde skilja sig åt mellan de arbetslösa för vilka en återanställning kan vara aktuell och för övriga arbetslösa. I tidigare svensk forskning har sökaktivitetens och jobbspråkens betydelse för sannolikheten att få ett arbete studerats utan att man har skiljt mellan åter- och nyanställningar. I denna studie görs dock denna åtskillnad och resultaten tyder på att en uppdelningen kan vara nödvändig för att kunna urskilja sökaktivitetens betydelse för sannolikheten att hitta ett arbete.

I vilken utsträckning kan arbetslösa påverka sina chanser att hitta ett arbete? Gör det någon skillnad hur aktivt de söker arbete eller om de har höga eller låga anspråk på det jobb de kan tänka sig att acceptera? Sökaktivitet beskrivs ju trots allt som ett sätt att hantera arbetslöshet och hitta ett arbete, som en problemfokuserad bemästringsstrategi. Hur mycket tid arbetslösa ägnar åt att söka arbete, vilka och hur många sökmetoder de använder sig av och vilka anspråk de har antas därmed påverka hur fort de lyckas få ett arbete.

Syftet med denna studie är att analysera hur arbetslösas sökaktivitet och jobbspråk påverkar möjligheterna att bli återanställd respektive att få en nyanställning. I tidigare

svensk forskning (Bolinder 1999; Åberg 1997, 2001) inom området har ingen åtskillnad gjorts mellan åter- och nyanställningar, vilket kan vara en förklaring till att dessa studier tyder på att arbetslösas sökaktivitet och jobbspråk inte har någon större betydelse för deras chanser att hitta ett arbete. Eftersom de som ny- och återanställs kan ha haft olika förutsättningar för att åter få ett arbete är det dock viktigt att göra denna åtskillnad. Avsikten med studien är dessutom att undersöka hur de arbetslösas subjektiva bedömning av sina jobbchanser och hur partnernes sysselsättning är relaterade till anställningsmöjligheter. Dessa två faktorer har sällan uppmärksammats i tidigare studier om arbetslösas anställningsmöjligheter trots att de tycks vara viktiga i sammanhanget (se t ex Gallie & Vogler 1994, s 149; Öhrn 1997, s 61).

Charlotte Samuelsson, fil dr i sociologi, tidigare verksam vid Institutet för social forskning vid Stockholms universitet, numera vid Skolverket.

Arbetslösas jobbchanser

Tillgången på lediga arbeten är naturligtvis av avgörande betydelse för hur lång tid det

tar innan den arbetslöse får ett nytt arbete. Konkurrensen om jobben påverkar också arbetslösas jobbchanser. Ju högre andel arbetslösa på den lokala arbetsmarknaden desto mindre är chansen att anställas (Bernardi m fl 2000, s 235; Harkman & Jansson 1995, bilaga 2, s 7; Warren 1997; Åberg 2001). Enligt söketeorietiska modeller är det emellertid inte enbart arbetsmarknadsläget som påverkar chansen att hitta ett arbete. Individens sökbeteende och de anspråk denne har för att acceptera ett arbetserbjudande antas också påverka sannolikheten att få ett arbete (Björklund m fl 1996, s 279; Warren 1997, s 542).

Studier av hur arbetslösas sökbeteende och anspråk påverkar möjligheten att få ett arbete har givit delvis olika resultat. Samtidigt som flera studier tyder på att ett aktivt sökbeteende förbättrar de arbetslösas chanser att få ett arbete (se t ex Barron & Mellow 1981; Schaufeli & Vanyperen 1993; Warren 1997) tyder andra studier på att de arbetslösas sökbeteende inte påverkar deras anställningsmöjligheter (Bolinder 1999; Callender 1987, s 39; Halvorsen 1999, s 19; Åberg 1997, 2001). I en longitudinell studie av drygt 1 300 arbetslösa var dessutom de med höga löneanspråk anställda i mindre utsträckning vid den andra och tredje intervjun än de med låga reservationslöner (Barron & Mellow 1981). Senare studier tyder dock på att de arbetslösas olika anspråk för att acceptera ett arbetserbjudande inte har någon större betydelse för deras chanser att få ett arbete (Bolinder 2000; Gallie & Vogler 1994, s 140; Schaufeli & Vanyperen 1993; Warren 1997).

Ett problem i sammanhanget är att de flesta studier inte ger någon information om i vilken mån de arbetslösa förändrar sitt sökbeteende och/eller sina jobbanspråk allteftersom tiden i arbetslöshet fortskrider. Den arbetslöse kan med andra ord inled-

ningsvis vara relativt passiv i sitt sökande och/eller ha höga anspråk för att senare inse att hon måste söka arbete mer aktivt och/eller anpassa sina krav för att få ett arbete. Åtminstone tre studier har studerat och dessutom kunnat visa att arbetslösa förändrar och modifierar sitt sökbeteende över tid (Barber m fl 1994; Halvorsen 1999, s 20; Saks & Ashford 2000). Resultaten i de studier som Pedersen och Westergård-Nielsen (1993, s 85) refererar till tyder dessutom på att det finns ett negativt samband mellan tid i arbetslöshet och reservationslön, dvs att de arbetslösa förefaller sänka reservationslönen allteftersom tiden i arbetslöshet fortsätter (se även Devine & Kiefer 1991, s 76). Att långtidsarbetslösa i vissa studier inte tycks ha speciellt höga anspråk (Åberg 1997) och att de söker arbete mer aktivt än de som har varit arbetslösa kortare perioder (Bolinder 1999; Åberg 2001; Öhrn 1998) behöver därmed inte nödvändigtvis betyda att de har haft samma låga anspråk och sökt arbete lika aktivt under hela sin arbetslöshetsperiod. I vilken mån arbetslösa använder sig av olika problemfokuserade bemästringsstrategier, som att t ex söka arbete, kan med andra ord förändras över tid. Med tvärsnittsanalyser, där man sällan kan kontrollera för sådana förändringar, kan det därmed vara svårt att uttala sig om i vilken utsträckning t ex sökaktivitet och jobbanspråk påverkar möjligheterna att få ett arbete.

Vidare har sökaktivitet och anspråk olika betydelse för jobbchansen bland olika typer av arbetslösa. För många säsongarbetare, för vilka perioder av arbetslöshet är en återkommande aspekt i deras yrkesliv, saknar kanske sökaktivitet och anspråk helt betydelse för deras jobbchanser. Många av dem behöver enbart vänta på att deras tidigare arbetsgivare ska höra av sig och åter erbjuda

dem ett arbete (Svensson 1996, s 11). Att sökaktivitet inte är signifikant relaterat till chansen att få ett jobb i t ex Bolinders (1999) och Åbergs (1997, 2001) studier kan med andra ord bero på att de inte skiljer mellan ny- respektive återanställningar (se även Harkman 1999, s 36).

Möjligheterna att hitta ett arbete beror inte enbart på den arbetslöses sökaktivitet eller jobbspråk. Långtidsarbetslösa har t ex svårare att hitta ett arbete än de som har varit arbetslösa relativt kort tid (Barron & Mellow 1981; Bernardi m fl 2000, s 235; Bolinder 1999; Åberg 1997, 2001). Det kan bl a bero på att arbetsgivare har en negativ uppfattning av långtidsarbetslösa (Layard m fl 1991, s 39). Resultat från en svensk studie visar att risken att bedömas som olämplig för ett jobb ökar ju längre man har varit arbetslös. Den viktigaste orsaken till den negativa bedömningen av långtidsarbetslösa var, enligt närmare hälften av de tillfrågade arbetsgivarna, att deras yrkeskunnande antogs ha försämrats. Att de långtidsarbetslösas sociala förmåga försämrats menade istället 36 procent av arbetsgivarna var den viktigaste anledningen till att de var olämpliga att anställa (AMS 1998, s 23).

Vidare har studier visat att gifta/samboende har bättre chanser än ensamstående att få ett jobb (Bernardi m fl 2000, s 235; Bolinder 1999; Åberg 2001). Arbetslösa vars partner är anställd har dessutom betydligt högre sannolikhet att få ett arbete än ensamstående och de vars partner inte är anställd (Gallie & Vogler 1994, s 149). Dessa resultat kan bl a bero på de kontakter partnern kan ha. Giftn/samboende, och kanske framförallt de som har en partner som förvärvsarbetar, kan med andra ord ha tillgång till ett större och mer användbart informellt nätverk än ensamstående. Just informella kanaler, som jobbtips från släkt, vänner och

bekanta, har visat sig vara betydelsefulla för möjligheten att hitta ett arbete (se t ex Callender 1987, s 39; Granovetter 1974). Slutligen har studier visat att även de med hög utbildning, utbildning inom sökt yrke, yrkeserfarenhet och ett bra psykiskt välbefinnande har bättre chanser att få jobb än andra arbetslösa (Bolinder 1999; Gallie & Vogler 1994, s 150; Harkman & Jansson 1995, bilaga 2, s 7 f; Åberg 1997, 2001).

Data

Analyserna i denna studie baseras på uppgifter från Longitudinell studie av arbets-sökande 1992 och 1993 (LSA). LSA är en panelstudie som består av ett slumpmässigt urval av 792 personer i åldrarna 26–55 år. Samtliga respondenter var registrerade som arbetssökande hos arbetsförmedlingen den sista februari 1992. Enbart nordiska medborgare, som kunde ta ett heltidsarbete direkt och som inte hade något arbetshandikapp, ingick i urvalspopulationen. I den första intervjuomgången genomfördes majoriteten av besöksintervjuerna under våren 1992. Uppföljningsintervjuerna utfördes ungefär ett år senare. Av det ursprungliga urvalet intervjuades 647 individer 1992, vilket gav en svarsandel på 81,7 procent. Den andra intervjuomgången omfattade 594 individer, vilket motsvarar 91,8 procent av de som intervjuades 1992 (se även Sidebäck & Stenberg 1997a, 1997b). LSA har kompletterats med vissa uppgifter från Arbetsmarknadsstyrelsens sökanderegister (månatliga uppgifter). AMS sökanderegister innehåller information om samtliga som någon gång har varit inskrivna vid arbetsförmedlingen. Detta register ger bl a information om varaktigheten av arbetslöshetsepisoder och typ av sökandekategori (heltidsarbetslös, deltidarbetslös, beredskapsarbete etc).

Eftersom syftet med denna studie framförallt är att undersöka hur sökaktivitet och jobbanspråk är relaterade till arbetslösa anställningsmöjligheter studeras enbart de respondenter i LSA som är öppet heltidsarbetslösa vid det första intervju tillfället och som inte har kommit överens med en arbetsgivare om att börja arbeta inom de närmaste fyra veckorna eller ska börja någon typ av utbildning inom de närmaste fyra veckorna. Inte heller de heltidsarbetslösa kvinnor som är gravida¹ vid den första intervjun omfattas av analyserna. Därmed återstår 363 arbetslösa vid den första intervjun, varav vilka 329 återintervjuades 1993.

Metod

I detta avsnitt kommer jag att presentera hur jag har mätt de tre faktorer som står i fokus i denna studie: sökaktivitet, jobbanspråk samt anställningsmöjligheter. Operationaliseringar av övriga variabler framgår av *tabell A1* i appendixet. *Figur 1* ger en överblick av analysstrategin som använts för att undersöka i vilken mån de arbetslösa sökaktivitet och jobbanspråk är relaterade till deras möjligheter att få ett arbete.

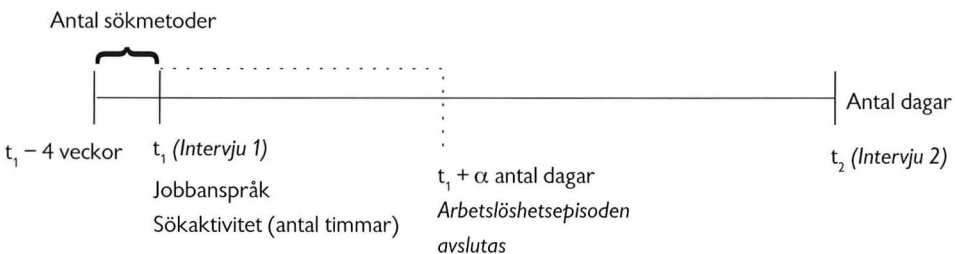
Den kvantitativa aspekten av *sökaktivitet* mäts med frågan "Ungefär hur många timmar sammanlagt använde du under

förra veckan för att söka arbete? Räkna med all tid, även t ex restid och tid du använde för att läsa platsannonser." Den kvalitativa aspekten av sökaktivitet mäts med tre frågor: 1) "Har du varit på Arbetsförmedlingen under de senaste fyra veckorna?", 2) "Har du under de senaste fyra veckorna skrivit, ringt eller på annat sätt tagit direktkontakt med någon arbetsgivare för att söka arbete?" samt 3) "Har du under de senaste fyra veckorna kontaktat släktingar eller bekanta för att få tips om möjliga jobb?". Utifrån dessa frågor beräknar jag hur många metoder respondenten använt sig av för att söka jobb under de fyra veckorna före den första intervjun. Viktigt att påpeka är att antalet sökmetoder inte säger någonting om hur ofta respondenten använt sig av respektive metod. Snarare indikerar dessa frågor i vilken mån respondenten använt sig av olika informationskällor i sitt jobbsökande.

Jobbanspråk vid tiden för den första intervjun mäts med två frågor. Den första är "Söker du nu bara arbeten som motsvarar dina kvalifikationer eller söker du också arbeten på en lägre kvalifikationsnivå?". De

1. Dessa åtta kvinnor inleder sin föräldraledighet mellan tre och 124 dagar efter den första intervjun. I genomsnitt påbörjas föräldraledigheten 46 dagar efter den första intervjun.

Figur 1. Analysstrategi för bedömning av sökaktivitetens och jobbanspråkens betydelse för de arbetslösa anställningsmöjligheter.

som har svarat att de enbart söker arbeten som motsvarar de egna kvalifikationerna bedöms ha höga kvalifikationsanspråk. Löneflexibilitet mäts med frågan ”Om du fick erbjudande om ett arbete med en lägre lön än du varit van vid, skulle du ta det?”. De som har svarat nej bedöms ha låg löneflexibilitet.

Anställningsmöjligheter, eller rättare sagt chansen att ny- eller återanställas, mäts med hjälp av en variabel som anger antal dagar från den första intervjun fram till det att arbetslöshetsepisoden avslutas eller, för de kontinuerligt arbetslösa, fram till den andra intervjun. Denna variabel baseras på den sysselsättningsbiografi som besvaras vid det andra intervjutillfället,² där respondenten får beskriva sitt liv mellan de två intervjuerna i termer av vissa händelser³ (arbetslös, anställd, studier, eget företagande, hemarbete utan ersättning, föräldradighet, pension, arbetslivsutveckling, annat (framförallt sjukskrivning)).

Resultat

Av de arbetslösa vars arbetslöshetsepisod avslutas med en anställning⁴ mellan de två intervjuerna har 54,5 procent återanställts hos en tidigare arbetsgivare. Majoriteten av de som går från arbetslöshet till förvärvsarbete har dessutom fått tillfälliga anställningar (drygt 79 procent), medan enbart drygt en femtedel har fått en fast anställning. Framförallt har de återanställda fått en tillfällig anställning (92 procent), medan något mindre andel av de nyanställda fått en tillfällig anställning (64 procent).

Av *tabell 1* framgår att drygt 45 procent av dem vars arbetslöshetsepisod avslutats pga en återanställning har svarat att de överhuvudtaget inte sökte arbete veckan före intervjun 1992. Motsvarande andel bland

de nyanställda är drygt 16 procent. De som senare får en nyanställning ägnade i genomsnitt drygt en timme mer åt att söka arbete veckan före intervjun 1992 jämfört med de som senare återanställs ($p=0,13$). Utesluter man de som svarar att de sökt arbete noll timmar och enbart jämför dem som faktiskt har sökt arbete veckan före den första intervjun har både de senare nyanställda och de återanställda sökt arbete närmare fem timmar den veckan. Däremot har de senare

2. Ett alternativt tillvägagångssätt skulle kunna vara att istället använda registerdata från AMS. Med de registerdata från AMS som är kopplade till LSA är det dock inte möjligt att skilja mellan åter- och nyanställningar. Att enbart utgå från respondentens uppgifter om vad som hänt mellan intervjuerna innebär en risk för minneseffekter och bristande precision. Använder man enbart AMS registeruppgifter finns det istället risk för eftersläpningseffekter. Dessa effekter orsakas av att en del arbetslösa inte kontaktar Arbetsförmedlingen då de inte längre söker arbete och att det tar åtminstone några veckor innan dessa personer avregistreras från Arbetsförmedlingen pga att ”kontakt upphört”. För de arbetslösa som avregistreras på detta sätt saknas registeruppgifter om de fått ett arbete eller ej. I en studie av överensstämmelsen mellan AMS registerdata och LSA bedömdes problemet med eftersläpande avregistreringar vara större än problemet med minneseffekter för att förklara avvikelser mellan de två källorna (Levin 1996, s 13). Utöver eftersläpningseffekter visar Levins (1996, s 10ff) studie att i en tredjedel av de fall där registerdata och uppgifter i LSA skilde sig åt hade respondenten i LSAs sysselsättningsbiografi svarat att de hade en tillfällig anställning. Resultaten tyder därmed på att framförallt tillfälliga anställningar inte alltid fångas upp av AMS sökandestatistik.

3. Respondenten får besvara när respektive sysselsättningsepisod påbörjades samt avslutades (år, månad och dag).

4. Med anställning avses enbart arbeten på den öppna arbetsmarknaden. Beredskapsarbeten och liknande räknas inte som anställning utan som annan sysselsättning.

Tabell 1. Sökaktivitet och jobbspråk bland åter- och nyanställda samt övriga arbetslösa.

Intervju 1992 (t 1)	Arbetslöshetsepisod avslutas med		
	Återanställning	Nyanställning	Annat
Andel som sökte jobb noll timmar	45,2	16,4	29,4
Genomsnittlig söktid (inkl de som söker noll timmar)	2,6	4,1	3,6
Genomsnittlig söktid (exkl de som söker noll timmar)	4,8	4,9	5,1
Andel som inte använt sig av någon av de tre sökmetoderna	13,7	3,3	6,2
Genomsnittligt antal sökmetoder	1,6	2,1	1,8
Andel som enbart söker jobb som motsvarar deras kvalifikationer	39,7	39,3	36,3
Andel som inte kan tänka sig en lägre lön	34,7	23,3	26,2
n	73	61	195

nyanställda använt sig av signifikant fler sökmetoder än de återanställda ($p=0,001$). Det är dessutom en större andel av de återanställda än de nyanställda som inte använt sig av någon av de tre sökmetoderna. Andelen med höga kvalifikationsanspråk är lika stor i båda grupperna, medan en större andel av de återanställda inte kunnat tänka sig att acceptera ett jobb med en lägre lön än de tidigare varit vana vid.

Resultaten av analyserna av övergångssannolikheten till en ny- respektive en återanställning presenteras i *tabell 2*. Sökaktiviteten vid tiden för den första intervjun är inte signifikant relaterat till sannolikheten att åter- respektive att nyanställas. Utesluter man bedömning av jobbchanser från modellen är dock antal sökmetoder positivt och signifikant ($p=0,03$) relaterat till sannolikheten att nyanställas (*tabell visas ej här*). Analyser visar att de arbetslösa som tror sig ha goda jobbchanser söker arbete mer aktivt, både i termer av tid och antal sökmetoder, än de som tror sig ha dåliga jobbchanser (Samuelsson 2002, s 145). Enligt resultaten i *tabell 2* har de som bedömer

sig ha goda jobbchanser en högre sannolikhet att nyanställas än de som bedömer sina jobbchanser som små. Betydelsen av att använda sig av flera sökmetoder för att hitta en ny anställning fångas därmed upp av de arbetslösas bedömning av sina jobbchanser. Den relativa risken för antal sökmetoder i den alternativa modellen är 1,48, vilket kan tolkas utifrån två arbetslösa personer som använt α respektive $\alpha + 1$ antal sökmetoder. Den arbetslöse som använde $\alpha + 1$ antal sökmetoder har 48 procent högre sannolikhet att nyanställas än den arbetslöse som använde α antal sökmetoder. Det är även möjligt att ta reda på vilken sannolikhet att nyanställas en person som använde tre sökmetoder har jämfört med en person som använde en sökmetod (se t ex Hamilton 1998, s 262; Smith m fl 1998). Sannolikheten att nyanställas är drygt dubbelt så stor för de som använde sig av tre sökmetoder jämfört med de som använde sig av en sökmetod ($RR=1,48^{3-1}=2,19$).

Söktid är däremot inte signifikant relaterat till sannolikheten att nyanställas, varken i modellen i *tabell 2* eller i den alternativa

Tabell 2. Bestämningsfaktorer av övergångssannolikheten från arbetslöshet till åter- respektive nyanställning. Cox regressionsmodeller. Koefficient (b), koefficientens standardfel (Std.fel) samt relativ risk (RR). n = 324.

	Återanställning			Nyanställning		
	b	Std.fel	RR	b	Std.fel	RR
<i>Individuella faktorer</i>						
Kvinna	referenskategori			referenskategori		
Man	-0,95*	0,38	0,39	-0,07	0,41	0,94
26–30 år	referenskategori			referenskategori		
31–40 år	0,37	0,33	1,45	0,30	0,40	1,34
41–55 år	-0,63	0,39	0,53	0,75(*)	0,39	2,12
<i>Familjefaktorer</i>						
Ensamstående	referenskategori			referenskategori		
Partner heltidsarbetar	-0,16	0,39	0,85	0,82*	0,41	2,27
Partner deltidsarbetar	0,69(*)	0,38	2,00	1,08**	0,40	2,95
Partner arbetslös	0,21	0,56	1,23	-0,08	0,61	0,92
Partner övrig sysselsättning	-0,20	0,43	0,82	-0,06	0,69	1,07
<i>Hälsa</i>						
Bra fysisk hälsa	referenskategori			referenskategori		
Dålig fysisk hälsa	-1,01*	0,47	0,36	-0,89(*)	0,50	0,41
Bra psykisk hälsa	referenskategori			referenskategori		
Dålig psykisk hälsa	-0,86(*)	0,44	0,42	0,03	0,39	1,03
<i>Ekonomiska faktorer</i>						
Har ej arbetslöshetsersättning	referenskategori			referenskategori		
Har arbetslöshetsersättning	0,31	0,56	1,37	0,81	0,67	2,25
<i>Arbetsmarknadsrelaterade faktorer</i>						
Utbildningsnivå låg	referenskategori			referenskategori		
Utbildningsnivå mellan	-0,53	0,32	0,59	0,30	0,34	1,35
Utbildningsnivå hög	1,04	0,79	2,84	-0,76	0,84	0,47
Har ej utbildning inom sökt yrke	referenskategori			referenskategori		
Har utbildning inom sökt yrke	1,29***	0,35	3,62	-0,03	0,32	0,97
Okvalificerade arbetare	referenskategori			referenskategori		
Kvalificerade arbetare	0,46	0,33	1,59	0,05	0,38	1,05
Tjänstemän	-1,63**	0,60	0,20	0,39	0,39	1,48
Har god erfarenhet inom sökt yrke	referenskategori			referenskategori		
Har viss erfarenhet inom sökt yrke	-0,22	0,35	0,81	0,06	0,37	1,06
Saknar erfarenhet inom sökt yrke	-0,34	0,61	0,72	0,55	0,61	1,73
Arbetslös mindre än 3 månader	referenskategori			referenskategori		
Arbetslös 3–6 månader	0,59(*)	0,32	1,81	0,28	0,34	1,33
Arbetslös mer än 6 månader	-0,82*	0,39	0,44	0,18	0,42	1,20
Antal gånger arbetslös mer än 2 månader	0,10(*)	0,06	1,11	-0,12	0,11	0,89
Tidigare fast anställning/egen företagare	referenskategori			referenskategori		
Tidigare tillfälligt anställd	1,27***	0,30	3,57	-0,19	0,38	0,83
Andel (%) arbetslösa i länet (tidsvarierande variabel/månad)	0,17(*)	0,09	1,18	-0,19*	0,10	0,83
Låg arbetsmotivation	referenskategori			referenskategori		
Hög arbetsmotivation	0,21	0,28	1,23	0,98**	0,31	2,68

tabellen fortsätter nästa sida

Tabell 2. Fortsättning.

	Återanställning			Nyanställning		
	b	Std.fel	RR	b	Std.fel	RR
<i>Arbetsmarknadsrelaterade faktorer</i>						
Bedömning av jobbchanser stora	<i>referenskategori</i>			<i>referenskategori</i>		
Bedömning av jobbchanser små	-1,07***	0,30	0,34	-1,13**	0,34	0,32
Bedömning av jobbchanser vet ej	0,16	0,63	1,17	-1,90(*)	1,12	0,15
<i>Sökkriterier</i>						
Sökaktivitet antal timmar	0,01	0,03	1,01	-0,02	0,03	0,98
Sökaktivitet antal metoder	-0,46**	0,17	0,63	0,28	0,18	1,33
Söker enbart jobb som motsvarar de egna kvalifikationerna	-0,54(*)	0,33	0,58	-0,27	0,34	0,76
Söker även jobb på lägre kvalifikationsnivå	<i>referenskategori</i>			<i>referenskategori</i>		
Accepterar lägre lön	<i>referenskategori</i>			<i>referenskategori</i>		
Accepterar inte lägre lön	0,17	0,28	1,18	-0,14	0,34	0,87
Söker enbart lokalt	<i>referenskategori</i>			<i>referenskategori</i>		
Söker även interlokalt	-1,52*	0,61	0,22	0,00	0,39	1,00
Antal händelser	72			60		
Antal censurerade	252			264		
-2 Log likelihood	630,075			557,258		
Modellens χ^2	105,05***			57,14**		
Antal frihetsgrader	30			30		

(*) = $p < 0,10$ * = $p < 0,05$ ** = $p < 0,01$ *** = $p < 0,001$

modellen.⁵ Resultaten tyder således på att antalet sökmetoder som används är betydligt viktigare för sannolikheten att hitta ett nytt arbete än hur mycket tid den arbetslöse ägnar åt att söka arbete.

Inte enbart sökaktivitet kan påverka i vilken utsträckning de arbetslösa lyckas få ett arbete. För höga (men även för låga jobbanspråk, se t ex Agell & Lundborg 1999, s 21) kan försämra möjligheterna att hitta ett arbete. Antalet möjliga jobb att söka minskar t ex ju högre kvalifikationsanspråk den arbetslöse har. Att inte kunna tänka sig att acceptera ett arbetserbjudande som skulle innebära en lönesänkning kan också försämra möjligheterna att få en ny anställning. Resultaten tyder dock på att de jobbanspråk den arbetslöse har vid den första intervjun inte tycks ha någon betydelse för sannolikheten att nyanställas. Däremot har

många av de återanställda sökt arbeten även på lägre kvalifikationsnivå än den egna. Jämfört med de som har varit flexibla med sina kvalifikationsanspråk har de som har haft höga kvalifikationsanspråk en lägre sannolikhet att återanställas. I sammanhanget kan nämnas att data inte ger någon information om i vilken mån de arbetslösas kvalifikationer motsvarar den som krävs i det arbete de har accepterat. Inte heller finns det några uppgifter om det nya arbetet inneburit en lönesänkning eller ej. Därmed är det t ex möjligt att de som bedömts ha höga löne- och/eller kvalifikationsanspråk har

5. Även i en modell där sökaktivitet enbart mäts med antal timmar och inte omfattar antal sökmetoder är söktid ej signifikant relaterat till sannolikheten att nyanställas.

accepterat ett arbete som inte motsvarat dessa anspråk.

De som vid den första intervjun ansåg sig ha små chanser att inom de närmaste sex månaderna hitta ett stadigvarande jobb som motsvarade deras kvalifikationer tycks ha gjort en korrekt bedömning av sina chanser på arbetsmarknaden. De har nämligen en betydligt mindre sannolikhet att åter- liksom att nyanställas än de som ansåg sig ha stora chanser att hitta ett sådant arbete. Jämfört med de som är optimistiska till sina chanser på arbetsmarknaden har de som anser sig ha dåliga jobbchanser knappt 70 procent lägre chans att åter- respektive att nyanställas. De som är osäkra på sina chanser att hitta ett nytt arbete har också en lägre chans att nyanställas jämfört med de som bedömer sina jobbchanser som goda. Att bedömning av jobbchanser är relaterat till sannolikheten att hitta ett arbete kan antingen bero på att de arbetslösa gjort en korrekt bedömning av sina chanser på arbetsmarknaden eller på en form av självuppfyllande profetia. De som tror att de har goda chanser att hitta ett stadigvarande arbete kan med andra ord t ex ha bättre självförtroende än de som tror sig ha sämre jobbchanser, vilket i sig kan förbättra möjligheterna att hitta ett arbete.

Sannolikheten att såväl åter- som nyanställas är dessutom relaterad till andel arbetslösa i länet. Man kan förvänta sig att ju högre andel arbetslösa på den lokala arbetsmarknaden desto svårare borde det vara att få en anställning. Som väntat är också andelen arbetslösa i länet negativt relaterat till nyanställningar. Det förefaller med andra ord vara svårare att få en ny anställning om man bor i ett område med hög arbetslöshet. För återanställningar finns det däremot en motsatt tendens, dvs att ju högre andel arbetslösa som bor i länet desto större är

sannolikheten att bli återanställd. I den mån det är möjligt att betrakta andel arbetslösa i respektive län som en indikator på hur många lediga arbeten som finns att söka torde denna variabel vara negativt relaterad inte enbart till nyanställningar utan även till återanställningar. En närmare granskning av var de återanställda bor visar att en femtedel av dem bor i Gävleborgs och Norrbottens län, där andelen arbetslösa varierade mellan drygt tio upp till drygt 16 procent under den undersökta perioden. Som jämförelse kan nämnas att andelen arbetslösa varierade mellan fem och drygt 16 procent i de olika länen under den undersökta perioden. Sammantaget bor närmare hälften av de återanställda i län där andelen arbetslösa är jämförelsevis stor, dvs varierar mellan drygt åtta och drygt 16 procent mellan 1992 och 1993.

De återanställda är i övrigt framförallt kvinnor, de som har utbildning inom sökt yrke, de som har varit arbetslösa flera gånger tidigare och de som i sitt senaste arbete hade en tillfällig anställning. Sannolikheten att återanställas är mer än en och en halv gånger så stor bland kvinnorna än bland männen ($\exp(0,95)=2,59$) och mer än två och en halv gånger så stor bland de med utbildning inom sökt yrke jämfört med de som saknar sådan utbildning. Många av de återanställda har dessutom tidigare varit arbetslösa mer än två månader vid ett flertal tillfällen. De som var tillfälligt anställda i sitt föregående jobb har därtill drygt två och en halv gånger så stor chans att återanställas hos en tidigare arbetsgivare än de som i sitt senaste arbete var fast anställda eller egna företagare.

Delvis tyder resultaten på att många av de återanställda är säsongsarbetare, för vilka återkommande arbetslöshetsperioder är en del av yrkeslivet. Denna tolkning stöds även

av att de som hade varit arbetslösa mer än sex månader vid tiden för den första intervjun har mer än hälften så stor chans att återanställas jämfört med de som hade varit arbetslösa kortare tid än tre månader. Framförallt tyder emellertid resultaten på att många av de återanställda kan vara personer som har fastnat i vad Gonäs (1989, s 143) benämner en "permanent tillfällighet". Detta innebär att individen pendlar mellan tillfälliga anställningar och arbetslöshet. Denna situation är vanligare bland kvinnor än bland män. En närmare granskning av vad de återanställda fått för typ av arbete visar att de två största klassificerbara branscherna är byggverksamhet och omsorg (sjukvård, barn- och äldreomsorg samt skola) där drygt 38 respektive drygt 19 procent av de återanställda börjar arbeta.⁶

Sannolikheten att nyanställas är bl a relaterat till parternas sysselsättning och de arbetslösas arbetsmotivation. De som lever tillsammans med en partner som förvärvsarbetar får en nyanställning kortare tid efter den första intervjun än ensamstående. Jämfört med de ensamstående har de vars partner heltidsarbetar en mer än dubbelt så stor sannolikhet att nyanställas. De vars partner deltidsarbetar har nästan två gånger större sannolikhet att nyanställas än ensamstående. Till skillnad från tidigare studier är arbetsmotivation signifikant relaterat till anställningssannolikheten. Sannolikheten att nyanställas är mer än en och en halv gånger större bland dem som har en stark arbetsmotivation än bland de med svagare arbetsmotivation.

Sammanfattande diskussion

Syftet med denna artikel har framförallt varit att undersöka om sökaktivitet och jobbspråk kan betraktas som framgångs-

rika bemästringsstrategier i termer av anställningsmöjligheter. De data som använts för att undersöka detta samlades in under inledningsskedet till vad som senare skulle visa sig vara den djupaste lågkonjunkturen Sverige upplevt sedan 1930-talet. Arbetslösheten ökade och antalet lediga arbeten minskade dramatiskt under dessa år. I en sådan situation kan man fråga sig om den arbetslöse individen kan påverka sina möjligheter att hitta ett arbete.

Min utgångspunkt har varit att olika former av sysselsättning eller aktivitet kan förbättra de arbetslösas möjligheter att hantera sin situation, dvs att de utgör problemfokuserade bemästringsstrategier. En given hypotes är därmed att de som aktivt söker arbete har bättre chanser att få en (ny)anställning än de som söker arbete mindre aktivt. Höga jobbspråk kan i sin tur begränsa

6. Ett försök att klassificera vilken bransch de arbetslösas senaste arbete (som varade längre än sex månader) tillhörde visade att kategorin "övriga", som består av alla dem vars yrken är svåra/omöjliga att branschklassificera, omfattar närmare en femtedel av de arbetslösa. Brist på information (internt bortfall), otillräcklig eller oklar information samt ovanligt yrke är de vanligaste anledningarna till att ett yrke inte varit möjligt att branschklassificera. En analys av hur branschtillhörighet är relaterat till anställningsmöjligheter visar att det inte finns några signifikanta skillnader mellan olika branschtillhörigheter (byggnadsverksamhet (26,2 procent), skogs- och verkstadsindustri (32,2 procent), handel och restaurang (10,7 procent), skola och omsorg (6,1 procent), transport (5 procent) samt övriga (19,8 procent)) med avseende på sannolikheten att nyanställas. Återanställningar tenderar däremot att vara vanligast bland dem som tidigare arbetat inom byggbranschen. Återanställningar är dock enbart signifikant mindre vanligt ($p < 0,10$) bland dem som tillhör "övrig bransch-kategori" jämfört med de som tidigare arbetat inom byggbranschen.

antalet arbeten som anses vara intressanta att söka och därmed minska sannolikheten att bli erbjuden ett arbete. I vilken mån sökaktivitet och låga jobbspråk är framgångsrika bemästringsstrategier, dvs förbättrar anställningsmöjligheterna, varierar mellan olika studier. Att man inte skiljer mellan åter- och nyanställningar i analyserna av hur sökaktivitet och jobbspråk påverkar anställningsmöjligheterna kan vara en av förklaringarna till att dessa faktorer i flera studier tycks sakna betydelse för de arbetslösas jobbchanser. Förutsatt att man inte kontrollerar för de arbetslösas bedömningar av sina jobbchanser, som är relaterat till hur aktivt de söker jobb, visar denna studie att de som använde sig av flera sökmetoder har bättre möjligheter att få en nyanställning än de som använde sig av inga eller få sökmetoder. De som ägnade lite tid till att söka arbete och de som hade höga jobbspråk har däremot inte sämre anställningsmöjligheter än de som ägnar mycket tid till att söka jobb respektive de som har lägre anspråk. Detta skulle t ex kunna bero på att de som använde mindre tid åt att söka arbete var mer effektiva i sitt jobbsökande än de som ägnade det mer tid. Att jobbsanspråk inte tycks ha någon större betydelse för anställningsmöjligheterna kan istället bero på att många arbetslösa accepterar de arbeten de erbjuds, även om de inte motsvarar deras anspråk (se t ex Bolinder 2000; Devine & Kiefer 1991, s 139).

En annan förklaring baseras på det faktum att sökaktivitet och jobbspråk (kan) förändras över tid. I likhet med tidigare studier har jag inga möjligheter att kontrollera för hur förändringar av sökaktivitet eller jobbspråk är relaterade till anställnings-sannolikheten. Att utgå från hur mycket tid de arbetslösa använder för att söka arbete och vilka jobbspråk de har vid enbart en

tidpunkt av deras arbetslöshetsepisod kan vara otillräckligt för att kunna bedöma hur dessa faktorer påverkar deras chanser att hitta ett arbete. En utvärdering av hur de arbetslösas sökaktivitet och jobbspråk är relaterade till deras chanser på arbetsmarknaden skulle med andra ord behöva följa och ha regelbunden kontakt med de arbetslösa under hela eller större delen av deras arbetslöshetsepisod.

Ett andra syfte med denna studie har varit att uppmärksamma hur partners sysselsättning och de arbetslösas egna bedömningar av sina jobbchanser är relaterade till deras faktiska möjligheter att hitta ett arbete. Resultaten tyder på att båda dessa faktorer är relaterade till de arbetslösas anställningsmöjligheter. Sannolikheten att återliksom att nyanställas är förhållandevis liten i den grupp av arbetslösa som bedömt sina jobbchanser som små. Analyser tyder på att sökaktiviteten är förhållandevis låg i denna grupp av arbetslösa, vilket kan var en del av förklaringen till att de har sämre chanser att hitta en ny anställning. I likhet med Gallies och Voglers (1994, s 149) studie har de vars partner förvärvsarbetar större sannolikhet att nyanställas än ensamstående. En förvärvsarbetande partner kan med andra ord utgöra en resurs såtillvida att denne t ex kan ha relevanta kontakter på arbetsmarknaden eller kan tipsa om lediga arbeten, vilket skulle kunna förklara varför deras arbetssökande partner får en nyanställning kortare tid efter den första intervjun än de arbetslösa som är ensamstående.

Referenser

- Agell J & Lundborg P (1999) *Survey Evidence on Wage Rigidity and Unemployment: Sweden in the 1990s*. Working paper 1999:2. Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, Uppsala.

- AMS (1998) *Arbetsgivarnas attityder*. Ura 1998:8. Arbetsmarknadsstyrelsen, Utredningsenheten, Solna.
- Barber A E, Daly C L, Giannantonio C M & Phillips J M (1994) Job Search Activities: An Examination of Changes over Time. *Personnel Psychology*, 47, 4, 739-766.
- Barron J M & Mellow W (1981) Changes in Labor Market Force Status among the Unemployed. *The Journal of Human Resources*, 16, 3, 427-441.
- Bernardi F, Layte R, Schizzerotto A & Jacobs S (2000) "Who Exits Unemployment? Institutional Features, Individual Characteristics, and Chances of Getting a Job. A comparison of Britain and Italy" i Gallie D & Paugam S (red) *Welfare Regimes and the Experience of Unemployment in Europe*. Oxford University Press, Oxford.
- Björklund A, Edin P-A, Holmlund B & Wadensjö E (1996) *Arbetsmarknaden*. SNS Förlag, Stockholm.
- Bolinder M (1999) Sökbeteendets betydelse för chansen att hitta ett jobb. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 5, 1, 45-62.
- Bolinder M (2000) Arbetslösas anspråk och anspråkens betydelse för chansen att få ett bra jobb. *Sociologisk Forskning*, 37, 2, 5-34.
- Callender C (1987) "Women Seeking Work" i Fineman S (red) *Unemployment. Personal and Social Consequences*. Tavistock Publications, London.
- Devine T J & Kiefer N M (1991) *Empirical Labor Economics. The Search Approach*. Oxford University Press, Oxford.
- Gallie D & Vogler C (1994) "Unemployment and Attitudes to Work" i Gallie D, Marsh C & Vogler C (red) *Social Change and the Experience of Unemployment*. Oxford University Press, Oxford.
- Gonäs L (1989) *En fråga om kön. Kvinnor och män i strukturomvandlingens spår*. Arbetslivscentrum, Stockholm.
- Granovetter M S (1974) *Getting a Job: A Study of Contacts and Careers*. Harvard University Press, Cambridge.
- Halvorsen K (1999) "Indicators of Voluntary Unemployment in Norway: Job Search Behaviour, Employment Commitment and Re-employment among Long-term Unemployed" i Halvorsen K *Arbeidsløshet som sosialt problem*. Doktorsavhandling. Institutt for sosiologi og sumfunnsgeografi, Oslo universitet.
- Hamilton L C (1998) *Statistics with STATA 5*. Duxbury Press, Pacific Grove.
- Harkman A (1999) *Om långtidsarbetslöshetens orsaker*. Ura 1991:1. Utredningsenheten, Arbetsmarknadsstyrelsen, Solna.
- Harkman A & Jansson F (1995) *Sökaktivitet, återanställning och chansen att få jobb*. URA 1995:4. Arbetsmarknadsstyrelsen, Solna.
- Layard R, Nickell S & Jackman R (1991) *Unemployment. Macroeconomic Performance and the Labour Market*. Oxford University Press, Oxford.
- Levin H (1996) "Vår bild av arbetslösheten. En jämförelse av uppgifter om arbetslöshet i intervjudata och AMS registerdata" Meddelande 1/1996. Institutet för social forskning, Stockholms universitet.
- Pedersen P J & Westergård-Nielsen N (1993) *Unemployment: A Review of the Evidence from Panel Data*. OECD Economic Studies, nr 20.
- Saks A M & Ashford B E (2000) Change in Job Search Behaviors and Employment Outcomes. *Journal of Vocational Behavior*, 56, 2, 277-287.
- Samuelsson C (2002) *Att göra eller inte göra... Arbetslösas fritidsdeltagande, sökaktivitet, anställningsmöjligheter och tidsstruktur*. Doktorsavhandling. Sociologiska institutionen. Stockholms universitet.
- Schaufeli W B & Vanyperen N W (1993) Success and Failure in the Labour Market. *Journal of Organizational Behavior*, 14, 6, 559-572.
- Sidebäck G & Stenberg S-Å (1997a) *Longitudinell studie av arbetssökande (LSA). Volym 1: Kodbok för 1992 års undersökning*. Institutet för social forskning, Stockholms universitet.
- Sidebäck G & Stenberg S-Å (1997b) *Longitudinell studie av arbetssökande (LSA). Volym 2: Kodbok för 1993 års undersökning*. Institutet för social forskning, Stockholms universitet.
- Smith D C, Dunn R L, Strawderman M S & Pienta K J (1998) Change in Serum Prostate-specific Antigen as a Marker of Response to Cytotoxic Therapy for Hormone-refractory Prostate Cancer. *Journal of Clinical Oncology*, 16, 1835-1843.
- Svensson M (1996) *Återanställningar*. Ura 1996:9. Arbetsmarknadsstyrelsen, Utredningsenheten, Solna.
- Warren P (1997) Choice or Chance? A Duration Analysis of Unemployment Using Information from "Restart" Interviews. *Labour*, 11, 3, 541-559.

Åberg R (1997) Är stigande jämviktsarbetslöshet huvudproblemet på arbetsmarknaden? *Ekonomisk Debatt*, 25, 1, 25-35.

Åberg R (2001) Equilibrium Unemployment, Search Behaviour and Unemployment Persistence. *Cambridge Journal of Economics*, 25, 2, 131-147.

Öhrn L (1997) "Arbetslöshetsersättning och sökintensitet" i Harkman A, Jansson F, Källberg K & Öhrn L *Arbetslöshetsersättningen och arbetsmarknadens funktionssätt*. Ura 1997:1, Arbetsmarknadsstyrelsen, Utredningsenheten, Solna.

Öhrn L (1998) *Search Behaviour and Unemployment Experience*. Rapport ISEKen 1998:3, Arbetsmarknadsstyrelsen, Utredningsenheten, Solna.

Appendix

Tabell A.1. Operationaliseringar av oberoende variabler.

Hälsa

Fysisk hälsa

Baseras på frågan "Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd? Är det gott, dåligt eller något däremellan?" Svarsalternativen "Dåligt" och "Något däremellan" har slagits samman.

Psykisk hälsa

"Har du under de senaste 12 månaderna haft någon av följande sjukdomar eller besvär?"

1) Nervösa besvär

2) Depression

De som svarar ja på 1) och/eller 2) bedöms ha dålig psykisk hälsa.

Arbetsmarknadsrelaterade faktorer

Utbildningsnivå

(avser högsta avslutade utbildning)

Låg = Folkskola, realexamen, grundskola Mellan = Gymnasium, yrkesskola

Hög = Universitets- eller högskoleutbildning

Arbetsmotivation

Baseras på 2 frågor:

1) "En del människor vill arbeta bara därför att de måste ha pengar.

Andra vill arbeta också därför att arbetet ger en personlig tillfredsställelse. Hur är det med dig?"

2) "Antag att du har ett arbete och vinner 5 miljoner på Måltipset. Tror du att du då skulle ta en längre ledighet på mer än ett år, eller skulle du fortsätta att arbeta ungefär som vanligt?"

De som på 1) svarar att de arbetar även för personlig tillfredsställelse (och inte enbart för pengar) och på 2) svarar att de skulle fortsätta att arbeta bedöms ha stark arbetsmotivation. Övriga bedöms ha en svagare arbetsmotivation.

Bedömning av jobbchanser

Baseras på frågan "Tror du att dina chanser är stora eller små att under det närmaste halvåret få ett stadigvarande jobb som motsvarar dina kvalifikationer?"
